

NÁRODNÍ CENTRUM
PRO LIDSKÁ PRÁVA

Liba Švrčinová-Cummings
Kirstie McLellan

BEZ SLITOVÁNÍ

DRAMA RODINNÉ MSTY

**NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA**

**BEZ
SLITOVÁNÍ**

Liba Švrčinová-Cunnings
Kirstie McLellan

BEZ SLITOVÁNÍ

DRAMA RODINNÉ MSTY

Nakladatelství EPOCHA

*Mým nevinným dětem
Pavlíčkovi a Elunce*

Copyright © Kirstie McLellan, Liba Švrčinová-Cunnings, 2001, 2009

Translation © Liba Švrčinová-Cunnings, 2009

Cover and layout © Zbyněk Hrabá, 2009

Czech Edition © Nakladatelství Epoque, Praha 2009

ISBN 978-80-7425-002-6

— ÚVODEM —

Proč byla tato kniha vůbec napsána? Proč nenechat tak hrozný příběh v tichosti, proč jej znovu, po tolika letech, předložit veřejnosti? Jakou to má cenu, opět se probírat utrpením a hrůzou, kterou v sobě tento příběh nese? To jsou otázky, které si zasluhují odpovědi právě v úvodu českého vydání této publikace.

Kniha byla napsána v Kanadě s cíleným záměrem. Kanadské benevolentní zákony obsahují klauzuli, podle které si i ti nejhrošší vrazi, odsouzení na doživotí, mohou za „dobré chování“ zažádat po patnácti letech o milost. To hrozné datum připadalo v mém případě na rok 2001.

Patnáct let je v lidském životě dost dlouhá doba. Pro oběti zločinu je to doba plná zármutku a bolesti, pouze částečně zhojené. Navíc se pak k tomu přidá hrůza, že by vraha mohli propustit, a on by mohl dokončit to, co se mu nepovedlo napoprvé. Oběť původního zločinu se po patnácti letech stává obětí znova. Přesně v téhle situaci jsem byla i já.

Jak jsem se měla bránit? Morálně jsem musela zůstat v rámci zákona. Po právní stránce, pokud by vrah sám neudělal první krok, bych neměla ochranu. Jedinou zbraní, která mi zbývala, bylo veřejné mínění. Ale jak připomenout veřejnosti, že patnáct let staré vraždy nejsou vůbec staré, že nejsou promlčené, natož zapomenuté, že hrozba a strach mi nadále visí nad hlavou jako Damoklův meč? Jak vystihnout hloubku tohoto problému bez povrchní senzacechtivosti?

Logickým řešením bylo napsat knihu. Její kanadské vydání splnilo svůj účel stoprocentně, vrah si o brzké propuštění nikdy nezažádal.

Kniha však nese i další, obecnější poselství, jak pro veřejnost, tak pro sociální pracovníky a kriminální policii. Často se stereotypně předpokládá, že činy tohoto druhu páchají nevdělání jednotlivci žijící ve špatných sociálních podmínkách, alkoholici nebo lidé na drogách. Náš případ toto dogma zcela vyvrací. Dalším častým stereotypem bývá chybný předpoklad, že člověk, který neovládá plynule jazyk, je hloupý. Na počátku vyšetřování Kanadská jízdní policie naprosto podcenila manipulační a organizační schopnosti obviněného; neměla taktéž ponětí o úrovni jeho původního vzdělání.

Tento příběh je navíc i varováním pro ženy, aby nebraly na lehkou váhu relativně zastřené vyhrůžky. Nejbližší rodina téměř vždy raději volí cestu nejmenšího odporu a vážnost situace si nechce připustit. Žena pak zůstává osamělá a nedostane se jí rady, ani opory. Situace je o mnoho horší, je-li žena od své původní rodiny oddělena velkou vzdáleností. Pak je izolace téměř úplná.

Nikdy nebylo mým úmyslem touto knihou někomu uškodit. Vždyť oběťmi jsou obě strany rodiny, manželova i má. Také jeho rodiče utrpěli nenahraditelné ztráty. Přišli o syna, o vnoučata, jeho sourozenci ztratili bratra, neteř a synovce.

Všechna vylíčená fakta se opírají o soudní a policejní záznamy. Jedna část textu byla odborně upravena patologem. Vše, co je v knize uvedeno, je podloženo důkazy.

Nikdy neztraťte víru, že dobro nakonec zvítězí.

Liba Cummings

— PROLOG —

I když se Elunka Dolejšová probudila se svým obvyklým úsměvem, teď seděla na posteli a v obličejí měla neobvykle stíněný výraz. Pomalu si natahovala šle džínové kombinézy přes tričko s dlouhým rukávem. Pak se třela rukávem svetru šmouhy z brýlí s růžovými obroučkami. Svetr byl tmavě modrý, s červeným a bílým pruhem na klokaní kapse vepředu, její oblíbený. Bylo moc brzy, osm ráno, neděle 27. července roku 1986. Chtěla ještě spát, ale táta měl přijít a vzít ji a jejího staršího bratra Pavla na ryby. Elunka vstala a zívla si. Na ryby? Divila se, co to tátu napadlo.

Posbírala svá vycpaná zvířátka – malého růžového slona, hnědého zajíčka, kterého maminka našla v parku u Fish Creek (Rybího potoka), velkého modrého psa, oblečeného do jejích letních šatiček, a štěně Voříška z obchodního domu Woolco. Vzpomněla si na to, jak maminka Voříška koupila. Elunka ho nesla v náručí a pěkná mladá paní u pokladny jí řekla: „Voříšek, to je pěkné jméno!“ Vyslovila slovo Voříšek perfektně. Maminka se s překvapením zasmála a začala s paní mluvit česky.

Elunka všechny hračky narovnala pod deku a potáhla je za uši tak, aby pohodlně odpočívaly na polštáři. Vrhla letmý pohled přes místnost na Pavlíčkova medvídka Pú a vycpaného tygříka. Měl je pod dekou tak jako ona. Pyžamo nechal pohozené v nohách postele a pod postelí měl nachystané maminčiny kožené pohorky. Směl si je půjčit, protože počasí bylo letos tak deštivé, a oni pravděpodobně půjdou někam pěšky. Elunka se nemohla dočkat, až vyroste natolik, aby si taky směla něco půjčit od maminky.

Pavel vždy vstával brzy a díval se v televizi na kreslené seriály. Elunka zavřela oči a naslouchala. Slyšela kentaura Newtona, jak vykřikuje: „To jsem já, to jsem já!“ Provázel ho zlý Daidalův chechot v Pavlově oblíbeném seriálu o Herkulovi.

Odšourala se do koupelny, s vrznutím dveře zaklapla a upřeně se dívala přes mramorové umyvadlo na svůj odraz v zrcadle. Opatrně položila brýle

dále ke zdi, aby si na ně nenacákala, a umyla si obličej. Krátké vlasy jí na koruně hlavy odstávaly nahoru. Trochu přimhouřila své velké hnědé oči, aby lépe zaostřila zrak. Věděla, že je roztomilá. Aspoň jí to tak všichni říkali. Taky říkali, že má svůj vlastní charakter. Maminka ji někdy nazývala „motorová pusa“. „Když ses ale narodila, Elunko, byla jsi malý růžový andělíček,“ usmívala se něžně maminka, když jí před spaním hladila záda.

Elunka se předklonila a zblízka se podívala na zuby. Přes noc nosila rovnátka, aby se jí srovnaly mezizubní mezery. Bylo to lepší než permanentní rovnátka, jaká museli nosit někteří její kamarádi. Rty se jí v koutcích mírně kroutily nahoru, a když se usmála, vypadala tak uličnický, že to přinutilo k úsměvu i ostatní. Sklonila hlavu ke straně a zkoumala svůj obličej. Tmavé obočí se jí ke stranám zvedalo trochu jako křídla ptákům v letu, nos měla mírně stočený nahoru. Její trenérka z gymnastiky Lana Libke jí jednou řekla, že je tak podobná svému otci, že jí až spadla čelist, když ho poprvé uviděla.

Elunka svého tátu viděla od Velikonoční neděle pouze šestkrát. To byl ten den, kdy táta vzal ji a Pavla do horkých pramenů Banff Hot Springs plavat. Opět se na Pavla zlobil. Při plavání ho mnohokrát podržel pod vodou tak dlouho, že se skoro topil, a Pavel pak brečel. Teď, když už mu bylo dvanáct, nebrečel často. Zatímco se převlíkali, Pavel utekl a našel cestu do stanice Kanadské jízdní policie, tak, jak ho to maminka učila. Potom je maminka oba vzala do ženského útulku Sheriff King. Zůstali tam deset dnů a táta se mezitím musel vystěhovat z jejich domu.

Elunka tomu byla ráda. Žádné další bití a křičení na maminku. Ale trochu jí bylo po tátovi smutno a bylo jí ho líto, protože byl teď pořád sám. Pavlovi se ho také zželelo, a také proto teď souhlasili, že s ním půjdou na ryby.

O pár minut později viděli přijíždět tátův ramcharger k domu. Maminka šla ke dveřím a pootevřela je. Táta přišel po chodníku a stál před ní. Vrazil mezi dveře botu, aby je nemohla zavřít.

„Jsou děti připravené?“

„Já je přivedu,“ odpověděla maminka chladně. Podívala se přes chodbu do obýváku a kývla na Pavla. Elunka byla ještě v kuchyni. Pavel vykročil přes obývací, ale pak se v půlce kroku zarazil, když uslyšel tátovu

další poznámku: „Ať si vezmou s sebou plavky! Půjdeme v Banffu do hor-
kých pramenů.“

Matka trhla hlavou a Pavel viditelně zbledl. Přepadla ho panika, vzpo-
mněl si na ten incident z Velikonoční neděle. Přinutil se udělat několik
kroků a setkal se s matkou na schodech. Vyměnili si pohledy. Ani jeden
z nich se k tomu nechtěl vracet a dělat kolem toho povyk, protože věděli,
že by to později Pavel odskákal.

„Jdeme pro plavky,“ řekla maminka a jemně popostrčila Pavla nahoru
do schodů.

Chvilí hledala v Elunčině šuplíku, až našla růžové plavky s obrázkem
jahody. Zabalila je do čtvercového květovaného ručníku. Pohládila Pavla
po rameně a šla dolů, připravit Elunku.

Pavel se třásl, ale vyhledal své plavky a zamotal je do ručníku s rekla-
mou na pořad Magnum P. I. Hleděl na Toma Sellecka, jednoho ze svých
oblíbených herců. Páni, ten program měl rád! Jednou buď bude hrát
v NHL, nebo bude policajt a bude pomáhat lidem, jako pomáhá Mag-
num nebo jako jemu pomohli policisté v Banffu. Ve škole napsal pro
pana učitele Orma sloh o tom, jak mu tehdy policajti koupili hamburger
a opravdu pozorně poslouchali, co jim říkal. S tím slohem vyhrál školní
soutěž „Seržant na jeden den“ a za odměnu strávil celý den se seržantem
Viktorem Normanem. Jezdili po Calgary v policejním autě. Byl to jeden
z nejlepších dnů Pavlova života.

Maminka už stála u dveří a objímala Elunku. Když šli někam s jejich
kamarády, maminka je vždy políbila na tváře a připomněla jim, aby nezlo-
bili. Ale kdykoliv šli s tátou, připomínání nebylo třeba, věděla, že se bu-
dou chovat vzorně. Příliš se báli tátovy kyselé povahy a jeho výbuchů, než
aby zlobili. Tentokrát se maminka předklonila, vzala do dlaní Elunčinu
sladkou tvářičku a dala jí pusu. „Mám tě moc ráda, Elunko,“ zašeptala jí.

„Já tebe taky, mami.“ Holčička se usmála a odskákala před tátou ze
dveří.

„Počkej!“ zavolala maminka a podávala jí teplou červenou bundu le-
movanou kožíškem. „Je zima!“

Alois se na Líbu nezvykle usmál a vzal bundu. „Až se vrátím, budu mít
pro tebe další překvapení,“ řekl.

„Dobře,“ odpověděla Líba. „Přivezeš je zpět domů ve čtyři, ano?“

Alois se usmál. „Ve čtyři,“ souhlasil a následoval Elunku ke svému nákladáku.

Pavel se otočil obličejem ke své matce a snažil se zakrýt strach, který cítil. „Bye,“ řekl stísněně.

Líba ho pevně objala a zabořila nos do jeho čerstvě ostříhaných vlasů. Cítila, jak mu pod bundou buší srdce. „Mám tě ráda, Pavlíčku,“ zašeptala.

„Já tě mám taky rád, mami,“ usmál se. Než odešel, něžně ho políbila na tvář.

— MATKA A OTEC —

Psal se rok 1959. Ve svých jedenácti letech měla Líba světlé vlnité vlasy, vybělené dozlatova sluncem, štíhlou postavu a zelené oči. Její matka trvala na tom, že má mít dlouhé vlasy, ale Líbě vždy vadilo, že se jí rozčuchají a jen překážejí. Na začátku šesté třídy vzdorně napochodovala k holiči s tajně ušetřenou desetikorunou a nechala se ostříhat nakrátko.

Držela pevně aktovku a běžela hliněnou cestou domů. Bušilo jí srdce, když pomyslela na to, co řekne matka, a připravovala se na její hněv. Cestou ze školy se zastavila na mostě u potoka a nadrobila do vody krajíc chleba, silně namazaný máslem, který měla ke svačině. Věděla, že by to neměla dělat, ale z másla se jí dělalo špatně, a třeba to nebyl tak velký hřích vyhazovat jídlo, když tím nakrmila ryby. Na dlani ještě cítila nádech vůně magnézky z gymnastiky. Matka jí zakazovala většinu věcí. Nedovolila Líbě jít v neděli s kamarádkami do kina, do něčeho se přihlásit nebo si jít hrát, ale gymnastiku povolila.

Líba si tedy věci zařídila po svém a jednoduše se přestala na povolení ptát. Když bylo něco důležitého jako ostříhání vlasů, prostě to udělala. Vůně magnézky jako by jí dodávala odvalu. Věděla, že přijdou následky – matčiny hněvivé pohledy, třískání nádobím, a to nejhorší, večery a noc.

Matka si zakládala na čistotě kuchyně. Bílé kachličky, kterými byly do poloviny obloženy i stěny, se vždy vzorně leskly a zdi byly čerstvě válečkem vymalované. Matka pokaždé volila vzorek v hráškově zelené na pozadí světlého odstínu žluté. Líbu z pachu barvy bolela hlava, ale fascinovalo ji pozorovat malíře, jak pochoduje na štaflích a zanechává na stěnách perfektní vzorek.

Dům, ve kterém bydleli, byl zvláštní. Původně to byla vila, která patřila bohatému mlynáři. Po znárodnění komunisté všechno zkonfiskovali. Zanedlouho poté ve mlýně ve třetím poschodí propukl požár a dvě horní podlaží zničil. Komunisté obvinili mlynáře ze žhářství a tvrdili, že mlýn zapálil proto, aby ho nedostali oni. Poslali ho do vězení a mlynář strávil

osm let v uranových dolech v Jáchymově. Jeho syna vyhodili z univerzity a musel nastoupit povinnou vojenskou službu. Celou tu dobu vila chát-
rala.

Rodiče se nastěhovali do vily v roce 1952, čtyři roky předtím, než se mlynář vrátil z jáchymovských dolů. Vila byla rozdělená na několik oby-
tých částí, jejich rodině přidělili bývalý byt pro služku.

Po večeři matka obvykle poslala Líbu a její mladší sestru spát. Ložnice
byla hned vedle kuchyně oddělené dveřmi, v horní půlce prosklenými. Ložnici sdílela celá rodina. Líba spala uprostřed mezi rodiči, mladší se-
stra v dětské postýlce. Další dveře z kuchyně vedly do malé místnosti, kte-
rá byla původně pokojík pro služku. Tu místnost používali jako spižírnu
a skladovací prostor.

Do kuchyně se vcházelo z prostorné chodby, na její druhé straně byla
přijímací hala domácích. Bývala to nádherná místnost s vysokým stro-
pem, širokým rohovým oknem a masivním dřevěným točitým schodiš-
tům, vedoucím do druhého poschodí. Naproti přes chodbu patřila jejich
rodině ještě jedna místnost, kde byla knihovna, sekretář se svátečním
porcelánem, gauč a uskladněné peřiny. Ten pokoj téměř nikdy nepouží-
vali, bylo tam příliš zima.

Vloni, těsně po Líbiných jedenáctých narozeninách, si taťka sbalil věci
a přestěhoval je do studeného pokoje přes chodbu. Najít byt nebylo mož-
né, a tak rodiče, přestože teď žili odděleně, museli pořád být pod jednou
střechou.

Potom, co umyla nádobí, seděla matka sama u stolu a začala sama pro
sebe mluvit. Nejdříve šeptat. Nebylo dobře slyšet, co říkala, ale po chvíli
začala zvyšovat hlas a Líba slyšela, jak nadává taťkovi. To často trvalo ho-
diny. Pak začala vzlykat a nakonec kvílet nahlas.

Celou tu dobu, co se to dělo, Líba ležela ztuhlá v posteli a předstírala, že
spí. Pak se ozval matčin kašel a Líba slyšela, jak se židle posouvá po pod-
laze, známka toho, že se matka chystá jít do ložnice. Teprve pak mohla
Líba uvolnit tělo a usnout doopravdy.

Rozchod rodičů Líbu i její mladší sestru mátl, protože jim nikdo nic ne-
vysvětlil. A vzhledem k matčině povaze se neodvážily na nic ptát. Věřila,
že děti žádné vysvětlení nepotřebují. Ale nějakou dobu předtím zůstala

Líba doma s angínou a matka někam odešla. Taťka si přisedl na okraj postele a řekl: „Určitě sis všimla, že věci mezi námi nejsou dobré, a asi budu muset brzy odejít.“ Líba se rozbřečela, ale neměla mu to za zlé. Věděla, jak nesnesitelná někdy může matka být. Otec řekl, ať nebrečí, že je pořád bude mít obě rád. To ji přinutilo brečet ještě víc. I když věci doma byly špatné, bylo jí jasné, že až ta změna nastane a taťka odejde, budou ještě horší. Měla z toho hrůzu.

Taťka si do svého studeného pokoje koupil elektrický vařič, aby si mohl něco uvařit. Odcházel do práce ve čtyři ráno a vracel se před čtvrtou odpoledne. Pokud matka nebyla doma, chvíli si s Líbou povídal. Pokaždé ji rád viděl. Mluvíli o škole, o sportech, o tom, co dělala, kam chodí. Vyprávěla mu o výletech do hor a o kamarádech, o normálních denních věcech. Líba měla tyto uvolněné konverzace ráda.

Její otec se narodil v hospodářství, ale vyučil se pekařem. V roce 1948, kdy se k moci dostali komunisté, bylo jasné, že si vlastní pekárnu nebude moci otevřít. Přeučil se na svářeče a šel pracovat do mostárny.

Právě v tom roce se narodila Líba. To, že otec umí péct, věděla později jen díky tomu, že ho lidé žádali o pomoc při pečení svatebních koláčů. Pokaždé z něj pak šla sladká vůně kvasnic a cukru. Jinak byla z jeho svetrů cítit spálená ocel. Když ale pomáhali babičce s hospodářstvím, voněl taťka senem a potem, jak strávil celý den na poli.

Líba s otcem k sobě měli blízko a dělali spolu hodně věcí. Vždycky si přál syna a Líbu s sebou odmala brával na fotbal, naučil ji bruslit, lyžovat a jezdit na kole. Líbině povaze to sedělo. Když o několik let později chtěl totéž učit mladší sestru, vztekala se a sportovat nechtěla.

Jednou, když měla Líba asi čtyři roky, byli spolu na fotbalovém tréninku. Líba si chvílemi hrála na okraji hřiště, chvílemi se dívala na hru. Jeden z fotbalistů vypálil míč, spoluhráč přihrávku nezachytil a míč mířil přímo na Líbu. Zůstala stát jako přimražená. Dostala ránu přímo do obličeje a pak se udělalo černo. Probrala se, když ji omývali studenou vodou. Taťka se nad ní skláněl a mluvil na ni, chudák fotbalista byl obavamí úplně bez sebe. Obličej ji pálił, ale jakžtakž se z toho otřepala. Taťka s fotbalistou ji pak vzali do malé zahradní restaurace pod obrovskými kaštany a směla si říct o cokoliv, co chtěla. Dostala ruské vejce a sodovku,

jídlo, které by jí maminka nikdy nepovolila. Taťka ji úpěnlivě prosil, aby to matce neříkala. Už jako čtyřleté holčičce bylo Líbě jasné, že kdyby se takovou věc maminka dozvěděla, nikdy by ji už na fotbal s taťkou nepustila, a pravděpodobně ani nikam jinam. Zůstalo to jejich tajemstvím napořád.

Otec měl rád fotbal i hokej, dělal trenéra i rozhodčího. Bylo to jedno z nejoblíbenějších témat jeho konverzace. Vyprávěl Líbě o kanadských hokejových hráčích, těch nejslavnějších – Stan Mikita, Frank Mahovlich, Gordie Howe, Bobby Hull. Kanada v jeho představách byla Země zaslíbená. Nebyl to agresivní stát, Kanada nikdy nikoho nenapadla. Její vojáci ale byli za druhé světové války moc stateční.

A ta krásná příroda! Kanada má hory stejně jako my tady. A navíc lososy, medvědy a hluboké lesy. Taky se říká, že tam divoké růže kvetou po délu cest...

— PUBERTA —

Líba věděla, že s matkou to jde mentálně z kopce. Jak začala dospívat, matčiny nálady se zhoršovaly. Matka se nikdy nezminila o takových věcech jako menstruace nebo podprsenka. Když rodiče některých Líbiných kamarádek nebyli doma, dívky si tajně prohlížely domácí lékařské knihy a snažily se vniknout do tajů lidského těla. Další zdroj sexuální výchovy byly vtipy. Pozorovaly pokradmu ostatní, kdo se kdy čemu smál, a snažily se v tom najít nějakou logiku.

Když se jí začala vyvíjet prsa, Líba zjistila, že to bolí při běhání, a bylo jí trapné nosit některé halenky. Požádat matku, aby jí koupila podprsenku, se Líbě zdál být nemožný úkol. Přitom její kamarádka Jana měla už tři! Nabídla jí ochotně, že jí jednu podprsenku půjčí.

Následující ráno si ji Líba rychle oblékla a přetáhla přes sebe bílou blůzu. Jakoby nadpřirozenou rychlostí zapnula knoflíky, ale matka při stlání postele měla oči i vzadu.

„Kdes to vzala?“ domáhala se odpovědi.

Líba polkla. „Půjčila jsem si ji od Jany,“ odpověděla pokorně.

Matčiny rty se zúžily do tenkých hněvivých čárek. „Spodní prádlo se nepůjčuje,“ prohlásila chladně.

Když Líba přišla ten den ze školy, na posteli ležela nová podprsenka.

Možná to všechno souviselo s tím, že matka měla těžký život. Její rodina vždy strádala. Děda byl za první světové války odvedený a bojoval na ruské frontě. Jak se rakousko-uherská říše rozpadala, vstoupil do českých legií. S legionáři prošel pěšky celou Sibiř až do Vladivostoku, odtamtud je přepravili do Francie. Z Francie přišel pěšky domů.

Vrátil se zlomený na těle i na duši. S podlomeným zdravím už nemohl pracovat v kaolinových dolech. Po nějakém čase se mu naskytla příležitost pracovat jako školník v Petřvaldě ve Slezsku. Tam se narodila i Líba matka.

Asi až po osmdesáti letech jeho vnuci při úklidu sklepa objevili truhlu s doklady a dopisy. Rodina žila v hrozné nouzi. Našly se úpěnlivé pros-

by k bratrům legionářům o pomoc. Chyběly úplně základní věci. Rodina nutně potřebovala pár ručníků, prostěradel a tři hrnce na vaření, oblečení pro děti, deky. Zrovna tak, jako byl děda na dně finančně a zdravotně, byl zlomený i na duchu. Děti, bité a hladové, měly dětství plné utrpení.

Bydleli v Petřvaldě, velice blízko polských hranic. Polsko už okupovali Němci, začala druhá světová válka. V oblasti, kde žili, dostali na vybranou. Buď se prohlásí za Poláky a smějí zůstat, kde jsou, nebo se prohlásí za Čechy a musejí se vystěhovat. Babička i děda byli patrioti. Oba byli činní v církvi československé, děda byl v Radě starších. Prohlásit se za Poláky nepřipadalo v úvahu.

V nevlídném listopadu, kdy teploty klesaly i pod mínus deset, se rodina musela vystěhovat. Neměli kam jít. V poli postavili nábytek do kruhu a děda přes něj natáhl plachtu. Tak živořili dva týdny.

Děda dostal zápal plic a zároveň zánět ledvin a zemřel. Líbině matce bylo tehdy čtrnáct. Během dalšího týdne nejmladší chlapec podlehl záskrtu. Babička zůstala s nejstarším šestnáctiletým synem a čtrnáctiletou dcerou. Pak jim lidé, kteří bydleli dále od hranic a patřili ke stejné víře, nabídli přístřeší po stodolách. Skončili v Beskydech.

Ovdovělá babička se dvěma dětmi neměla žádnou kvalifikaci. Byla vždy v domácnosti, a tak jedinou prací, kterou se jí podařilo sehnat, bylo praní prádla a uklízení pro bohatší dámy. Plat byl mizerný, často jen brambory nebo zelí.

Upjala své naděje na staršího syna. Věřila, že se ožení, přebere část zodpovědnosti a podpoří ji. Babička vždy věřila vzdělání. Šetřila každý halíř, aby syn vychodil školu. Vystudoval strojařinu a pak musel nastoupit do armády. Oženil se a odstěhoval do jižních Čech, ale, jak babička doufala, vždy ji podporoval, jak mohl.

Líbina matka chodila do osmé třídy, což byl tenkrát poslední rok povinné školní docházky. Babička se musela hádat s poručníkem, který zastupoval zemřelého otce, a vydobyla pro dceru ještě devátou třídu, ale to bylo vše. Na co dcera potřebuje vzdělání? Stejně se vdá a bude se starat o rodinu.

Matka však byla inteligentní a dobře věděla, že vzdělání je jediný únik

z nenáviděné situace. Ale poručník neustoupil a ona musela jít do učení k Baťovi. Když jí cestu ke vzdělání přehradili, uzavřela se do sebe. Neměla naději a neměla nikoho, komu by mohla důvěřovat. Těžké dětství jejím náladám také nepřispělo. Zahořkla. Ani poté, co se sama stala matkou, nedokázala si k nikomu vytvořit blízký vztah. Ztratila schopnost cítit se do duševních stavů druhých, byla příliš uzavřená sama do sebe.

To, že se na svou matku nemůže spoléhat, si Líba uvědomila už ve svých pěti letech. Jednoho dne byla matka v dobré náladě, což se stávalo málokdy. Slíbila, že vezme Líbu a malou sestřičku v kočárku na procházku. Líba se strašně těšila, že si budou cestou povídat o všem, co uvidí kolem. O květinách, stromech, zvířatech, třeba ji maminka bude držet i za ruku. Zatímco se matka připravovala, Líba šla k sousedům do stodoly na houpačku. Nejdřív ale požádala matku, aby ji zavolala, až půjdou.

Po chvíli dostala pocit úzkosti, zdálo se jí, že uběhlo příliš mnoho času. Proč to trvá tak dlouho?

Běžela domů, ale tam bylo zavřeno a kočárek zmizel. Matka odešla na procházku bez ní.

Líbě ztěžklo srdce, stahovalo se jí hrdlo a v očích ji pálily slzy. Zklamání bylo příliš velké. Malé děti jsou optimisté. Drží se naděje dlouhou dobu, ale to bylo naposled, kdy Líba něco od matky očekávala. Vycítila, že se musí spoléhat jen na sebe.

Mnohokrát se stalo, že matka na ni přestala mluvit. Jediná obytná místnost byla kuchyň a kuchyňský stůl byl jediný prostor, kde Líba mohla dělat domácí úlohy. Matka často dlouhou dobu nepromluvila ani slovo. Pokud něco řekla, byly to rozkazy typu: „Přines vodu, uhlí, dřevo...“ Nedej bože, aby člověk matce nějak zkrátil cestu! To pak přestala mluvit vůbec. Líba neměla tušení, proč to bylo namířeno proti ní, pohybovala se doma jako po minovém poli. Nikdy nevěděla, kdy něco vybuchne. Bylo to horší, než kdyby ji matka bila.

Jednoho dne při Líbině návratu z výletu zlostně přivítala dceru s nařčením: „Ztratila jsi kuchyňský nůž!“ Líba věděla, že to není pravda. Nůž byl mizerný a na horách by byl k ničemu, nebyl důvod si ho brát. „Neztratila!“ trvala na svém. „Udělal jsem si na hory chleba, to je všechno.“

„Ne,“ okřikla ji netrpělivě matka. „Ztratilas ho ty, tam na horách!“ To bylo na celé dva následující měsíce naposled, co na ni matka promluvila. Líbě bylo zrovna čtrnáct. Jednoho dne šla do sklepa pro dřevo a rozhodla se tam uklidit a dřevo přerovnat. Pod špalkem našla pohřešovaný nůž. Přinesla ho do kuchyně a práskla s ním o stůl. „Tak tady ho máš. Našla jsem ho zapadlý ve dřevě!“ Matka se neobtěžovala s omluvou, ale aspoň na Líbu začala opět mluvit.

Když bylo Líbě asi sedmnáct, matka na ni opět přestala mluvit. Absolutně nic, ani slovo.

Líba to nejdříve snášela, ale po několika dnech se zeptala: „Co jsem udělala? Můžeš mi to vysvětlit?“

Matka její dotaz ignorovala. Žádná odpověď, žádné vysvětlení. Stále však bylo zapotřebí udržet chod domácnosti. Matka tedy vzala noviny a psala strohé rozkazy na jejich bílý okraj: „Koupit mlíko!“ „Koupit máslo!“ „Přinést dřevo!“ Všechno bylo v infinitivu, jako by Líba byla vzduch.

Začalo to tím, že na konci druhého ročníku průmyslovky jela celá třída na třídení exkurzi na Slovensko. Protože to byla součást strojírenského studijního programu, matka jí to nemohla zakázat. Večer seděli u ohně s kytarou a s nějakým pivem a dlouho do noci zpívali.

Vše proběhlo hladce a bez jakéhokoliv incidentu, ale Líba byla po návratu z exkurze unavená a ráno ještě tvrdě spala. Neslyšela matku přistoupit k posteli, ale najednou ucítila, že dostala přes obličej pořádnou facku. „Vstávej!“ vztekle vykřikla matka.

Líba ve zmatku vystřelila do sedu, pak se jí zatočila hlava a padla zpět na polštář. Snažila se pochopit, co se stalo, ale matka opět odmítla cokoli vysvětlit a zase na ni přestala mluvit. Tentokrát mlčení trvalo celý rok.

O čtyři roky mladší sestra z toho byla zmatená a nevěděla, jak se má chovat. Byt byl malý a nebylo kam uniknout. Sestra byla rozpolcená. Jestli maminka na Líbu nemluví, možná by na ni neměla mluvit ani ona. Asi to bude jistější, jinak to třeba odskáče i ona. Byla jako mezi kamenem a mlýnským kolem. Měla strach se otevřeně zeptat jak Líby, tak matky. Obě sestry z toho byly každá svým způsobem utrápené.

Jedním z úniků byl zeměpis. Líba strávila spoustu hodin nad starými mapami. V knihovničce našla tátovy staré školní atlasy a otevřel se jí nový

svět. Srovnávala hranice zemí před první a druhou světovou válkou a nešlo jí na mysl, jak si může jiný stát přivlastnit území, které mu nepatří. Představovala si, jak asi vypadá Japonsko, Himálaj, Nový Zéland, kolonie Britského společenství v Asii, Orinoko a Patagonie nebo rozlehlé planiny Kanady a Skalisté hory v Americe. Bylo toho k objevování na světě tolik!

— ÚTĚK —

V roce 1968 se Líba rozhodla, že se politické situaci nepodřídí. 21. srpna toho roku Sovětský svaz a další země Varšavského paktu vojensky napadly Československo. Bylo jí devatenáct. Do čtyř měsíců po okupaci začalo být zjevné, že země nemá moc naděje. Politikové, kteří byli svobodnějšího nebo pokrokovějšího smýšlení, buď zmizeli, nebo odstoupili „ze zdravotních důvodů“ a postupně byli nahrazováni skalními komunisty. Vládla cenzura a Rusové mluvili do všeho.

Líba a všichni její přátelé byli rozhořčeni. Srovnávali, co se stalo po událostech v Maďarsku v roce 1956. Věděli, že trvalo deset let, než tam lidé získali aspoň částečnou svobodu projevu. Kdoví, Rusové se poučili, u nás to klidně může trvat dalších dvacet let! V devatenácti letech věku se období dvaceti let zdá jako nekonečno. Nemá cenu tady plýtvat život s malou nadějí, že až mi bude čtyřicet, věci se zlepší. Čtyřicet let je stáří! Život končí!

Líba věděla, že by nad nespravedlností nebyla schopna zavřít oči. Její povaha rebela by se časem dostala do nesnází. Rozhodla se utéct a její přítel, Stáňa, s ní.

— / —

Stáňa byl pohledný kluk, který měl stejně jako ona rád přírodu a sporty. Byli z jednoho města. Všechny holky obdivovaly jeho svalnatou postavu. Byl vždy opálený, s krátkými vlasy, vybledlými sluncem. Znali se s Líbou několik let a chodili spolu rok a půl.

Dobře si všimla, jak ho všichni v jeho rodině obskakovali. Jeho otec měl sedmdesát tři let, její byl o celých šestadvacet let mladší! Stáňovy sestry byly o patnáct a sedmnáct let starší než on, s vlastními rodinami, ale i nyní, v dospělosti, s ním zacházely jako s malým bratříčkem.

Otec nebyl špatný člověk, ale občas se po výplatě opil. Opilý se vpo-tácel domů a hulákal na Standovu matku. Vždy to bylo totéž: dostala tří-denní ultimátum. Buď bude dělat to, co chce on, nebo ji vyhodí ven. Mat-

ka sbalila pár věcí a malého Stánu a odešla k jedné z dcer. Tam zůstala, až otec vystřízlivěl a uvědomil si, co udělal. Styděl se, šel vyhledat manželku a prosil za odpuštění. Se slzami v očích slíbil, že už pít nebude a nikdy už s ní nebude tak zacházet. Matka se pokaždé vrátila zpět domů.

— / —

V listopadu 1968 měla už Líba plán připravený. Vše muselo zůstat v tajnosti. Od okupace uběhly čtyři měsíce a hranice byly tvrdě střeženy. Ne jako v několika prvních týdnech, kdy se dalo odejít na tramvajenku. Teď byl potřeba pas, výjezdní doložka, devizový příslib a platný důvod k cestě.

Cestovat soukromě nebylo možné, pravidla byla tvrdá. Jako jedna z pojistek, že občané neutečou, platilo nařízení, že se smělo směnít pouze dvacet dolarů na osobu. Kdokoliv chtěl jet do zahraničí, potřeboval soukromé pozvání. Zvoucí osoba se musela zavázat, že se o člověka bude starat a bude za něj zodpovědná. Navíc to musel být blízký příbuzný. Tuhle možnost Líba k dispozici neměla.

Další možností byl organizovaný zájezd do zahraničí s cestovní kanceláří. Všechno bylo předplacené dopředu a muselo se cestovat ve skupině. Líba se Standou se pokoušeli na takový zájezd přihlásit. Ani to nebylo jednoduché. Ráno se v novinách reklama na nějaký zájezd objevila, ale než Líba dojela odpoledne do Ostravy do cestovní kanceláře, zájezd byl obsazený. Až po mnoha pokusech se jí podařilo dostat se na čekací listinu na zájezd do Dánska. Naštěstí pár lidí odřeklo a na srpnový zájezd byli Líba i Standa opravdu zařazeni. Šlo o desetidenní výlet do východního Německa, spojený s dvoudenním výletem do Kodaně.

Přípravy probíhaly v nervozitě. K žádosti o pas bylo také nutné mít doporučení od šéfa z práce. Šéf byl samozřejmě komunista. Líba byla opatrná, dělala, co měla, a držela jazyk za zuby. Další zdroj napětí spočíval v tom, že nevěděla, jak Dánové zacházejí s uprchlíky. Typické země, které uprchlíky braly, byly Rakousko a Německo. Co když je Dánové odmítnou a deportují je zpět do východního Německa? Následky by byly katastrofální.

V den odjezdu se Líba setkala se Standou na nádraží. Jak se vlak rozjížděl, stála s lokty opřenými o okno a dívala se ven. Je to možná naposledy, co své rodné město vidí. Věděla, že nesmí slzet, bylo by to moc nápadné. Standa stál vedle ní, ponořený v myšlenkách. Určitě myslí na svou rodinu. Měli ho všichni moc rádi.

Ve východním Německu nastoupili na vlak do Kodaně. První den odpoledne se oddělili od účastníků zájezdu a šli hledat policejní stanici. To samo o sobě nebylo jednoduché. Líba neměla mapu Kodaně a rozhodla se zeptat taxikáře. Ptala se německy. Taxikář sice otázce rozuměl, ale odpověděl jí anglicky, řečí, ze které tenkrát znala sotva sto slov. Vydali se pěšky na cestu. Po dvaceti minutách přišli k mohutné budově a vešli dovnitř. Přivítalo je hrobové ticho, nikde ani človíčka. Bloudili po chodbách, všude masivní polstrované dveře, ale ani jedny se nedaly otevřít. Pak někdo vyběhl ven na chodbu a s překvapením na ně zíral. Něco jim dánsky říkal, ale z toho Líba nerozuměla nic. Chlapík ztrácel trpělivost a nakonec jim ukázal, že ho mají následovat. Vyvedl je do kruhového atria, za nimi se neslyšně automaticky zavřely dveře. Líba se ohlédla zpět. Všechny dveře vypadaly naprosto stejně, po několika krocích nevěděla, odkud vyšli. Pořád ticho, silné zdi, žádní lidé. Výtahem jeli někam dolů a Líbě se pořádně ulevilo, když vyšli na ulici. Ukázalo se, že omylem vešli do budovy kriminální policie, ne městské, jejíž budova stála o pár vchodů dál.

Dánská policie byla pragmatická. Když policista zjistil, že mají ještě ubytování a jídlo na další noc, poslal je zpět, že mají přijít až zítra.

Druhý den se ukázalo, že nejsou sami. Šest dalších lidí z jejich skupiny jelo do Dánska se stejnými úmysly. Jen je o něco předběhli. Měli více peněz a místo pěšího hledání si vzali taxi.

Kodaň je přístav a v zimě není počasí zrovna příjemné. Chladno, vlhko, vítr, časté mlhy, sychravo. Na Standovo přání si nechala narůst trochu delší vlasy, ale ani ty ji moc nezahřály. Šplouchání vln ji neuklidňovalo, spíše naopak. Chyběly jí hory, lyže a pravidelný trénink. Voda jí na náladě nepřidávala.

— STANDA —

Standa se také cítil ztracený a osamocený. Znásobilo se to tím, že nemohl téměř s nikým komunikovat. Dánové byli přívětiví a snažili se uprchlíkům pomoci. Poskytli jim i kurzy dánštiny. Líba, díky základům z němčiny, pochyťovala dánštinu obstojně rychle. Ne tak Standa. Začínal na Líbě lpět, byl na ní závislý. Nejdříve si ve svých dvaceti letech myslela, že ji má tak rád a nemůže bez ní být, ale pak jí začínalo být těsno.

Po večerech diskutovali, kde se usadit. Vzali to od nejbližšího místa, od Austrálie a Nového Zélandu. Ne, moc daleko. Spojené státy Líbu nikdy nelákaly. Zato Kanada ano. Co vyprávěl otec o Kanadě, to ji silně ovlivnilo. Kanada je ale velká země, kde se tu usadit? Líba to vzala eliminační metodou.

„Nemám ráda ani velká města, ani moře. Nemám zájem se učit francouzsky. Atlantické provincie jsou velmi chudé. V Ontariu nejsou žádné pořádné hory. V prérii bych asi umřela. Tak zbývá Britská Kolumbie a Alberta. V Britské Kolumbii není téměř žádný průmysl a je těžké tam najít práci. Takže zbývá Alberta. Calgary má mírnější zimy a je odtamtud mnohem blíže do Skalistých hor než z Edmontonu. Taky má naftový průmysl. Myslím, že to je pro nás to nejlepší místo...“ Ale Standa už spal.

Představovala si majestátní hory na obzoru, teplý vítr zvaný Chinook – „šinuk“ – ve vlasech, běžecskou stopu vyjetou voňavým borovicovým lesem. Nechala si ty romantické představy pro sebe. Kdoví, co by si Standa o ní pomyslel, kdyby věděl, na čem je její rozhodnutí postaveno. Třeba že je blázníček.

— / —

Koncem září 1969 šli poprvé na kanadský konzulát v Kodani. Tam jim dali najevo, že si nepřejí, aby do Kanady emigrovaly svobodné dívky. Než požádají o emigrační papíry, měli by se vzít. Další pohovor měli absolvovat za dva měsíce, a jestli ten proběhne dobře, bude následovat ještě

jeden. Po oficiálním přijetí do Kanady jim kanadská vláda zapůjčí peníze na letenku a imigrační úřad jim pomůže, dokud nenajdou práci.

V Kodani se spřátelili se starší českou dvojicí, která se také chtěla brát. Rozhodli se, že doklady na radnici podepíší společně. Ve svatební den měla Líba na sobě jednoduchou vyšivanou bílou blůzu, hnědou krátkou sukni a zimní boty. Standa zůstal ve svém obvyklém vlněném svetru, ale dal se ostříhat nakrátko.

Po jednoduchém obřadu si malá skupinka vzala taxíka a jeli do čínské restaurace. Objednali si čínský guláš s rýží a vzájemně si připili skleňičkou červeného vína.

Pak jeli zpět do malého starého hotelu, kde je na zimu ubytovali lidé z imigračního úřadu. Líba měla mizernou náladu. Standa to vycítil, ale nic neřekl. Bylo to všechno k nevíře. Co to vlastně udělala? Je to opravdu její svatební den? Tak si ho nikdy nepředstavovala. Vlastně už Standu ani neměla ráda.

Ještě v Čechách byla do něho zblázněná. Teď si uvědomovala jeho vlastnosti, které najednou nemohla vystát. Je až směšně romantický. Vzpomněla si, jak jednou večer stáli na ulici pod lampou a Standa pateticky prohlašoval, že jestli by od sebe byli někdy odděleni, vracel by se na tenhle roh zpátky, protože si to místo bude vždycky pamatovat, je to symbol jejich lásky. Bylo to tak melodramatické, že se jí chtělo smát.

Pak přišla záležitost se svatebním prstenem. Líba dávala přednost jednoduchým věcem, ale Standa trval na tom, že má mít široký těžký prsten. Měla podezření, že pro něj to je symbol vlastnictví, ne partnerství. Jen si vzdychla. Snad se to v budoucnu ustálí a bude to zase v pořádku.

Neměla pravdu. Varovné signály pokračovaly. Setkala se s dánským trenérem orientačního běhu. Byl to její milovaný sport. V roce 1968 vyhrála v Československu juniorské mistrovství republiky a trénink jí chyběl. Když začala opět běhat, Standa se naježil.

„To s tím budeš zase začínat? Teď jsi vdaná žena, máš jiné povinnosti.“ Podle něj by se měla starat jen o svého manžela. Měla by dělat jen to, co si přeje on.

— / —